

**ИНЪИКОСИ ШҶРИШИ
СПИТАМЕН ДАР МАНБАЪҲОИ
ТАЪРИХИ**

Аюбов Абдусалом Рауфович, д.и.т., профессор, мудири кафедраи таърихи умумии МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

**ОТРАЖЕНИЕ ВОССТАНИЯ
СПИТАМЕНА В ИСТОРИЧЕСКИХ
ИСТОЧНИКАХ**

Аюбов Абдусалом Рауфович, д.и.н., профессор, заведующий кафедрой всеобщей истории ГОУ «ХГУ имени акад. Б.Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)

**REFLECTION OF THE
REBELLION OF SPITAMEN IN
HISTORICAL SOURCES**

Ayubov Abdusalom Raufovich, doctor of historical sciences, professor, head of the department of general history, SEI «KSU named after acad. B. Gafurov» (Tajikistan, Khujand), **E-mail:** abdusalom-1@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: Спитамен, муборизаи озодихоҳона, Искандари Мақдунӣ, сугдиён, массагетҳо, сақоихо

Мақола ба баррасии масъалаи муборизаи озодихоҳонаи сугдиён ва халқҳои дигари Осиёи Миёна бо роҳбарии Спитамен ба муқобили Искандари Мақдунӣ баҳшида шудааст. Хотирнишон шудааст, ки дар манбаъҳои хаттии аҳди қадими юнонӣ доир ба ин масъала маълумот гирд омадааст. Тазаккур меравад, ки дар баҳори соли 329 пеш аз милод Искандар ба забт қардани Суғд шурӯъ кард. Барои забт қардани Осиёи Миёна нуқтаҳои мустақамро гирифтани ва муқовимати яқравонаи аҳолии маҳаллиро паҳш қардан лозим буд. Аҳолии маҳаллӣ ба пайрави пешвои серғайрат, монданашаванда ва қобилиятнок - ҳокими суғдӣ Спитамен табдил ёфтанд. Спитамен бидуни иштирок дар набард бо нерӯҳои асосии Искандар ба баъзе отрядҳои хурд ҳамла карда, онҳоро несту нобуд сохт ва маҳалҳои аҳолинишинро, ки аллакай аз ҷониби Мақдуния забт карда шуда буданд, ишғол кард. Мубориза бо душмани дастгирнашаванда вақт ва саъйи зиёдро талаб мекард. Бо вучуди шикасти халқҳои Осиёи Миёна дар мубориза бо истилогарон, бояд қайд кард, ки онҳо бо муқовимати қаҳрамононаи худ ба Искандар ҷунун зарбаи сахт заданд, ки қудрати ҷарбии лашкари ӯ хеле заиф шуд.

Ключевые слова: Спитамен, освободительная борьба, Александр Македонский, согдийцы, массагеты, саки

Статья посвящена освободительной борьбе согдийцев и других народов Средней Азии против Александра Македонского. В древнегреческих письменных источниках имеются сведения по этому вопросу. Отмечается, что весной 329 года до н.э. Александр начал завоевание Согды. Для завоевания Средней Азии нужно было захватить важнейшие объекты и подавить сопротивление местного населения, которое было на стороне способного, энергичного, неутомимого лидера – согдийского правителя Спитамена. Подчеркивается, что Спитамен, не участвуя в битве с основной силой Александра, напал на мелкие отряды, уничтожая которые, он освободил населенные пункты, захваченные македонянами. Борьба с врагом требовала много времени и стараний. Делается вывод о том, что, несмотря на свое поражение, народы Средней Азии своим сопротивлением нанесли огромный удар армии Александра Македонского.

Key words: Spitamen, liberation struggle, Alexander the Great, Sogdians, Massagets, Saks

The article is devoted to the liberation struggle of the Sogdians and other peoples of Central Asia against Alexander the Great. In ancient Greek written sources there is information on this issue. In spring of 329 BC. Alexander began the conquest of Sogd. To conquer Central Asia, it was necessary to capture the most important objects and suppress the resistance of the local population. The local population turned into supporters of a capable, energetic, tireless leader - the Sogdian ruler Spitamen. Spitamen, not participating in the battle with the main force of Alexander, attacked small detachments. Destroying them, he liberated the settlements captured by the Macedonians. Fighting the enemy required a lot of time and effort. Despite their defeat, the peoples of Central Asia dealt a huge blow to the army of Alexander the Great with their resistance.

Шӯриши Спитамен бар зидди ғоратгарони юнонию макдунӣ намунаи барҷастаи муборизаи озодихоҳонаи аҷдоди халқи тоҷик мебошад. Спитамен дар роҳи озодии Ватан ҷони хешро нисор кард. Марги Спитамен ҳамчун яке аз симоҳои барҷастаи қаҳрамонӣ ва ватандӯстӣ барои шӯришгарон талафоти бузурге буд. Спитамен фармондеҳи бомаҳорат, муборизи далери

зидди истилогарони хоричӣ, ватандӯст, озодихоҳ ва қаҳрамони ҳақиқии халқи тоҷик аст. Муборизаи Спитамен намунаи барҷастаи матонат ва ватандӯстӣ мебошад.

Искандари Мақдунӣ соли 329 пеш аз мелод дар наздикии Келиф аз Амударё гузашта, ба Суғд ворид шуд [11, с.44]. Мувофиқи навиштаи Арриан, вақте ки ба Бесс наздик расидани Искандарро хабар доданд, ӯ Амударёро убур намуд ва киштихоеро, ки онҳо аз дарё гузашта буданд, сӯзонд ва худ ба сарзамини Суғд, ба Навтоқ рафт. Спитамен, Уқборт бо савораҳои суғдӣ ва дахҳо аз Танаис (Сирдарё) гузашта, аз паси ӯ равон шуданд. Ин ҷо аввалин бор дар сарчашмаҳо номи қаҳрамони муборизаи зидди мақдунӣ Спитамен зикр гардидааст [1, с.130].

Баҳори соли 329 пеш аз мелод Искандар пойтахти Суғд - шаҳри Мароқанд(Самарқанд)ро забт кард. Бино ба навиштаҳои Квинт Куртсий Руф «Искандар дар шаҳр гарнизон гузошт ва деҳоти атрофро сӯхта, ба харобазор табдил дод» [7, с.152]. Суғдиён ниҳоят саҳт мубориза мебуданд. Баъди ишғоли Суғд мақдунӣҳо ба тарафи Фарғона ҳаракат мекунанд. Аммо дар роҳи байни Мароқанду Ҷротеппа(Истаравшан) 30 ҳазор кас шӯриш бардошанд.

Арриан навиштааст, ки аксари онҳо ба дасти душман афтоданро нахоста, худро нобуд месозанд. Ниҳоят, Искандар муқовимати суғдиёни кӯҳистонро бо машаққати зиёде фуру менишонанд. Дар натиҷаи ин лашкаркашӣ 22 ҳазор нафар аз халқи маҳаллӣ ҳалок шуданд, лекин таслим нашуданд. Дар ин ҷо мақдунӣҳо талафоти калон доданд.

Баъди ин Искандар дар соҳили дарёи Сир ҷойгир шуд. Дар ин вақт ҳафт шаҳри соҳили чапи Сир шӯриш бардошанд. Вай дар давоми ду рӯз шаҳрҳоро забт намуда, шӯришро паҳш кард. Арриан менависад, ки аз аҳолии ба шӯриш иштирокдоштаи ин ҳафт шаҳр як нафар ҳам боқӣ намонд – ҳамаи онҳо кушта ва ё ба ғулومӣ фурухта шуданд [1, с.134].

Баъди паҳш кардани шӯриш Искандар фармон дод, ки дар соҳили чапи дарёи Сир қалъае созанд. Тавре Квинт Куртсий Руф навишта буд, «Искандар ба соҳили дарёи Танаис (Сирдарё.- А.А.) баргашта, тамоми паҳноиро девор кашид ва қароргоҳи аскар сохт. Девор 60 стадий(10–11 км) дарозӣ дошт. Фармуд, ки ин шаҳрро Искандария номанд» [7, с.165; 4, с.204].

Бинокории шаҳр чунон ба зудӣ анҷом ёфт, ки рӯзи ҳафтдаҳуми сохтани истехком иморатҳои шаҳр ҳам буд шуданд. Ба ин шаҳри нав асиронро ҷой доданд. Аз рӯи маълумоти Квинт Куртсий Руф дар муддати 20 рӯз атрофи шаҳр аз нав девор кашид шуда, Искандар «дар он ҷо сарбозони кироияи юнонӣ, ҳамсояғони барбарии истиқомат ихтиёркарда ва ҳамаи аскарони ба хизмати ҳарбӣ ношоҷаи мақдунӣро маскун намуд» [7, с.165]. Маводи бостоншиносӣ нишон доданд, ки шаҳри номбурда дар ҷои имрӯзаи қалъаи Хучанд ҷойгир буд [10, с.78].

Қорҳои Искандар, хусусан сохтмони қалъашаҳр боиси хавотирии сақоиҳои он сӯи Сирдарё гардид. «Подшоҳи скифҳо (яъне сақоиҳо), ки давлати ӯ сарзамини он тарафи Сирдарёро фаро гирифта буд, шаҳри дар соҳили дарё бунёдкардаи мақдунӣҳоро юғе бар гардани худ ҳисоб менамуд», – менависад Квинт Куртсий Руф [7, с.165]. Сақоиҳои бодиянишин аз он сӯи Сирдарё бо қамонҳои худ юнониёнро тирборон мекарданд. Искандар ба туфайли тирпаронӣ қардан аз манҷаниқҳо (асбобҳои ҷангии сангандоз) онҳоро қадре ақиб ронд ва пас фавран бо амалҳо аз дарё гузашта, ба ҳучум сар кард ва сақоиҳоро маҷбур намуд, ки ба тарафи дашт ақибнишинӣ кунанд. Бо сохтмони қалъа Искандар сарҳади давлати худро аз ҳучуми сақоиҳои қучманҷӣ нигоҳ медошт.

Баъди ба соҳили Сирдарё рафтани қӯшуни Искандар дар Суғд шӯриш ба амал омад. Ба муборизаи баҳри истиқлолияти Суғд ва Бохтар сипаҳсолори маҳаллӣ Спитамен сарварӣ мекард, ки яке аз симоҳои хеле барҷаста дар таърихи аҷдоди қадими халқи тоҷик буд. Яке аз қувваҳои асосии ҳаракатдиҳандаи шӯриш дар қатори аъёну ашрофон дастаи иттифоқи қучманҷиёни қабилавӣ буданд, ки дар ҳама ташаббусҳои Спитамен иштирок мекарданд.

Спитамен лашкаркаши суғдӣ, қаҳрамони муборизаи зидди истилогарони юнону мақдунӣ соли 329 пеш аз мелод аскарӣ зиёд ҷамъ оварда, барои озод кардани Мароқанд муборизаро оғоз кард. Арриан навиштааст, ки «аксарияти суғдӣҳо ба ҷойҳои мустаҳкам гурехта, ба волии таъинкардаи Искандар итоат намуданро намехостанд» [1, с.141].

Муборизаи Спитамен бар зидди мақдунӣҳо аз се экспедитсия иборат буд. Аввалин экспедитсия ба давраи ҷойгир шудани Искандар дар соҳили Сирдарё тобистони соли 329 то мелод рост меояд.

Мувофиқи маълумоти Квинт Куртсий Руф пас аз оғози шӯриш Спитамен Мароқандро ишғол намуда, гарнизони мақдунӣҳоро аз ин шаҳр ронд. Баъд аз ин воқеа Искандар бар зидди шӯришгарон дастаи қалони ҷангиро бо роҳбарии Менедем ба Мароқанд фиристод [7, с.156].

Спитамен бо ҳамроҳии дастаи ҷангии худ ба пешвози дастаи Менедем равона шуда, дар роҳи ҷангал камингоҳ ташкил мекунад. Дар натиҷа дастаи Менедем ба дом афтода, шикаст хӯрд.

Искандар хабари шикасти дастаи ҷангии Менедемо аз кӯшуни худ пинҳон карда буд. Зеро ӯро истодагарӣ намудани лашкар дар ҷанг бо скифҳо интизор буд. Дарҳол баъди мубориза дар соҳили Сирдарё Искандар бо як қисми лашкари худ зидди Спитамен равона шуд, ки баъдтар Кратер бо лашкари боқимонда ба онҳо ҳамроҳ гардид. Дар рӯзи чорум онҳо ба ҷои ҳалокгардидаи дастаи Менедем расиданд [14, с.143].

Спитамен бо баробари боҳабар шудан аз наздик шудани лашкари Искандар аз Мароқанд ба Бохтар фирор кард. Баъди ҳамроҳ шудани дастаи Кратер Искандар фармон медиҳад, ки ин деҳаро оташ зананд ва ҳама калонсолонро ба қатл расонанд. Зеро ба ӯ маълумот расонданд, ки дар ҳучуми дастаи Менедем истиқоматкунандагони деҳа низ иштирок доштанд.

Искандар суғдиёни шӯришгарро таъқиб карда, аз онҳо беш аз 120 ҳазор нафарро ҳалок менамояд. Квинт Куртсий низ оид ба фармони Искандар дар бораи ба қатл расонидани 120 ҳазор нафар суғдӣ бо сабаби дастгир шудани Спитамен маълумот додааст [7, с.158].

Муҳаққиқони қадим қайд кардаанд, ки дастаи ҷангии мақдунихоро то Менедем инчунин Каран, Андромах ва Фарух низ роҳбарӣ карда буданд. Ҳамчунин дар манбаъҳо оид ба ҷамъ намудани 600 нафар ҷанговарони скифӣ аз тарафи Спитамен барои мубориза бар зидди мақдунихо маълумот дода шудааст. Дар қатори ин ҷанговарон аспасиакҳо ва хорасмиён буданд, ки ҷуғрофидони юнонӣ Страбон онҳоро ба қабिलाи массагетҳо дохил карда буд [12, с.538].

Ҳамин тавр, мувофиқи маълумоти аввалин муборизаи Спитамен бар зидди Искандар дар шарқи Мароқанд то роҳи Танаис ба вуқӯъ омадааст. Аммо тибқи ақидаи Плутарх ин муҳориба дар ғарб, дар сарҳади биёбони скифҳо дар наздикии Политимет (Зарафшон – А.А.) ба амал омада буд [9, с.378].

Аз рӯи маълумоти дигар кӯчманчиён аз лаҳзаҳои аввали мубориза дар ҳайати дастаи Спитамен иштирок доштанд [2, с.146]. Аммо Плутарх ин ақидаро рад карда, қайд мекунад, ки онҳо дар муҳорибаҳои охири иштирок карда буданд. Ҳамчунин дар номгузориҳои ин кӯчманчиён фикру ақидаҳои онҳо низ дигаргун аст. Клитарх онҳоро дахҳо ва Спитаменро пешвои онҳо қайд намуда аст [11, с.38]. Ҳамзамон ӯ иштироқи ҷанговарони бохтарӣ ва суғдиро дар ҳама экспедитсияҳои Спитамен рад намекунад. Плутарх бошад кӯчманчиёнро скифҳо қайд карда, ӯ низ иштироқи онҳоро дар ҳама экспедитсияҳо зикр намудааст. Бинобар маълумоти Аристокл дар экспедитсияи аввал танҳо скифҳо иштирок карда буданд. Тибқи навиштаи Клитарх сабаби шикасти мақдунихо дар камингоҳҳои ҷангал буд. Лекин Плутарх онро дар бемувофиқатии ҳаракати мақдунихо нишон додааст [9, с.385].

Аз рӯи маълумоти Клитарх Спитамен ба Бохтар ақибнишинӣ кардааст. Плутарх навиштааст, ки Спитамен ба сӯи биёбони скифҳо ақибнишинӣ мекунад. Мутобиқи маълумоти Аристокл Спитамен ба тарафи аспасиакҳо ва хорасмиҳо қабиланинӣ карда буд [14, с.64].

Экспедитсияи дуюми Спитамен ба давраи дуюми ҳучуми Искандар ба Суғд дар соли 328 то мелод рост меояд. Тибқи маълумоти Плутарх Искандар ба тарафи Суғд ҳаракат карда, лашкари худро ба панҷ қисм ҷудо намудааст. Худи ӯ ба яке аз ин қисмҳо роҳбарӣ карда, ба Мароқанд рафта буд [6, с.260].

Ба қисмҳои дигар Гефестион, Кен ва Артабаз роҳбарӣ мекарданд. Искандар ба Гефестион фармон дод, ки ҳафт шаҳри атрофи дарёи Сирро, ки хангоми паҳши шӯриши соли 329 то мелод вайрон гардида буд, аз нав барқарор кунад. Искандар лашкарони Кен ва Артабазро (сатрапҳои Бохтар) ба тарафи сарҳади биёбони скифҳо, ки дар он ҷо мақдунихо шикаста хӯрданд ва Спитамен ба онҳо ақибнишинӣ кардааст, равона сохт.

Аз рӯи маълумоти Клитарх худи Искандар ба минтақаи қӯҳие, ки дар ҳақиқат ҳоло мақдунихо рафта набуданд, юриш ташкил карда, «Ҳарсанги Аримаз»-ро ба зерӣ итлоқи худ даровард. Спитамен ва ҳамроҳони ӯ ба тарафи скифҳо омада, 600 нафар ҷанговарони савораи массагетҳо ҷамъ намуданд. Агар Плутарх шумораи ҷанговаронро 600 нафар қайд кунад, пас Аристокл ин шумораро 800 нафар зикр кардааст [15, с.474].

Дар натиҷа яке аз истехкомҳои мақдунихоро дар Бохтар вайрон карда, ба сӯи шаҳри калонтарини Зариасп равона шуданд ва ин шаҳрро вайрон накарда, танҳо боигарҳои онро аз худ карданд. Лашкари се ҳазор нафараи мақдунихо бо сарвари Аттин аз гарнизони Зариасп баромада, онҳоро таъқиб намуд ва ба дастаи ҷанговарон ҳамла карда, аз онҳо ҳамаи боигарҳоро гирифт. Вале дар вақти баргаштан ба ҳамлаи аз тарафи Спитамен ва скифҳо омоданамуда дучор шуд.

Кратер аз ин воқеа хабардор гардида, қувваи чангиро бар зидди массагетҳо, ки ба тарафи биёбон гурехта буданд, равона кард. Лекин ба чанговарони массагетҳо боз 1000 нафар массагетҳои дигар ҳамроҳ шуда, бар зидди дастаи чанги Кратер муқобилият нишон доданд. Дар натиҷа дар ин задухӯрд макдуниҳо ғалаба карданд. Скифҳо 150 нафар чанговарони савораи худро талаф доданд ва боқимондаи онҳо боз дар биёбон ақибнишинӣ карданд [3, с.23].

Плутарх дар маълумотҳои худ дар бораи ду экспедитсияи аввал оиди ҳаракати рақибон, нотаваии Спитамен барои ишғоли шаҳрҳои калон, доири амалиётҳои ғайбонаи макдуниҳо, оид ба ақибнишинии Спитамен ва чанговарон дар биёбон ва амсоли инҳо қайд кардааст.

Аристокл дар маълумотҳои худ дар бораи экспедитсияи дуюм доир ба чанговарони массагетҳо, мавҷудияти ду дастаи кӯчманчиён, дар бобати шумораи ҳар ду дастаи чанговарон, оиди амалиёти Кратер ва ақибнишинии массагетҳо дар биёбон низ қайд кардааст, ки бо фикру мулоҳизаҳои Плутарх наздик мебошад [8, с.77].

Бинобар маълумоти Арриан сарбозони Осиёи Миёна дар вақти чанг худро бо зирехҳои фулузӣ тамоман мепӯшониданд. Онҳо бар сар қулоҳ доштанд, ҳамчунин сипарҳои гуногунҳаҷму гуногуншаклро барои муҳофизати худ истифода мекарданд. Сарбозон худро бо ҷавшан муҳофизат мекарданд.

Экспедитсияи сеюмини Спитамен ба оғози зимистони солҳои 328-327 то мелод рост меояд. Оиди ин экспедитсия бештар Плутарх ва Аристокл маълумот додаанд. Мувофиқи маълумоти Плутарх соли 328 то мелод Искандари Макдунӣ бо 400 нафар чанговарон ва якчанд сар аспҳо аз Бохтар ба Суғд равона гардид. Ӯ бо мақсади ҳифзи мамлакат тасмим гирифт, ки зимистонро дар Суғд гузаронад ва барои дастаи чангии Спитамен камингоҳ ташкил карда, зарбаи саҳт занад [8, с.83].

Спитамен ва тарафдорони ӯ мефаҳмиданд, ки тамоми кишварро гарнизони макдуниҳо ихота кардаанд. Аз ин рӯ онҳо ба шаҳри Бага, ки дар сарҳади Суғд буд расиданд. Дар ин ҷой онҳо аз ҳисоби скифҳо се ҳазор чанговаронро ҷамъ намуданд. Скифҳо, ки дар шароити хеле вазнин, кашшоқона зиндагӣ мекарданд, ба чанг бе ягон дудилагӣ иштирок карданд.

Спитамен ва чанговарони бохтарӣ, ки ёварони ӯ буданд, аз Суғд омадани макдуниҳо хабардор гардида, ба пешвози онҳо баромаданд. Дар ин задухӯрди шадид макдуниҳо ғалаба карданд. Дар натиҷа аксарияти бохтариён Спитаменро тарк карда, ба Кен таслим шуданд. Скифҳо бошанд, бо ҳамроҳии Спитамен ба тарафи биёбон ақибнишинӣ карданд [5, с.210].

Аз ин аён мегардад, ки дар ҳар се экспедитсияи Спитамен ҳайати асосии чанговаронро суғдиён ва бохтариҳо ташкил мекарданд. Онҳо Спитаменро танҳо баъди мағлубияти комил тарк карда буданд. Махсусан дар сарзамини суғдиён ҳаракатҳои Спитамен ҳаматарафа дастгирӣ карда мешуд. Дастаи массагетҳо чун ҳаммаслак ба чанговарон ҳамроҳ шуда буданд ва ёрии онҳо дар ҳамаи экспедитсияи Спитамен калон буд. Массагетҳо низ то охири мубориза бо Спитамен ҳамроҳ буданд. Вале дар охир ба Спитамен хиёнат карда, ӯро ба қатл расониданд.

Мувофиқи маълумоти Квинт Куртсий азбаски муборизаҳои дуру дароз ба дили ҳамсари Спитамен зада буд, соли 327 то мелод ӯ дар хоб сари шавҳарашро аз тан чудо карда, ба назди Искандар мебарад [7, с.166]. Аммо Арриан қайд мекунад, ки массагетҳо аз ба тарафи биёбон омадани Искандар боҳабар шуда, сари Спитаменро аз тан чудо карда, ба ӯ фиристоданд. Онҳо бо ин восита мехостанд ҳучуми Искандарро бар зидди массагетҳо пешгирӣ кунанд [1, с.149]. Страбон навишта буд, ки «... Искандар ба сарвари лашкар бар зидди бодиянишинони шимолӣ шурӯъ кард. Вақте ки ӯ Бесс ва Спитаменро таъқиб кард, Бесс дастгир гардида, Спитамен аз ҷониби ваҳшиён кушта шуд, подшоҳ ин чоро тарк кард» [12, с.542].

Аристокл қайд мекунад, ки Искандар ҳангоми таъқиби Бесс ва Спитамен ба истилои массагетҳои шимолӣ оғоз карда буд, вале баъди ба ҳалокат расидани онҳо ӯ аз ин юриш даст кашид. Бо ин ақидаи худ Аристокл маълумоти Плутархро доири марги Спитамен дастгирӣ мекунад. Бояд зикр кард, ки танҳо ривоятҳои Плутарх ба пуррагӣ ба туфайли асари Арриан то ба рӯзҳои мо омада расидааст.

Ҳамин тариқ, мутобиқи маълумоти маъхазҳои хаттии таърихӣ Спитамен бар зидди макдуниҳо муқобилияти саҳт нишон додааст. Дар ин мубориза, ки аз се марҳила иборат буд, қавмҳои мухталиф, аз ҷумла кӯчманчиён иштирок доштанд. Эҳтимол меравад, ки онҳо такаҷоҳи асосии Спитамен буданд. Ин дар бораи алоқаи мустаҳқами суғдиён бо кӯчманчиён шаҳодат медиҳад, ки онро муаллифон аҳди қадим дар осори худ қайд кардаанд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Арриан. Поход Александра. - М., Л.: Изд-во АН СССР, 1962. – 394 с.
2. Гафуров, Б.Г. Александр Македонский и Восток/Б.Г.Гафуров, Д.И. Цибукидис.–М.: Наука, 1980. – 436 с.
3. Григорьев, В.В. О скифском народе саках. - СПб.: Типография Императорской Академии Наук, 1871. – 204 с.
4. Григорьев, В.В. Поход Александра Великого в Западный Туркестан/В.В.Григорьев// Журнал Министерства народного просвещения. Часть ССХVII. - СПб.: Типография В.С. Валашина, 1881. - С.24-207.
5. Дройзен, И.Г. История эллинизма. История Александра Великого: Пер. с нем./И.Г.Дройзен. - М.: Академический Проект; Киров: Константа, 2011. - 623 с.
6. История таджикского народа. Т.1. – М.: ИВЛ, 1963. – 596 с.
7. Квинт, Курций Руф. История Александра Македонского. С приложением сочинений Диодора, Юстина, Плутарха об Александре. Отв. ред. А.А. Вигасин. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 464 с.
8. Латышев, В.В. Известия древних писателей, греческих и латинских о Скифии и Кавказе. Т. I-II /В.В.Латышев// Вестник древней истории. – 1947. - №1. – С.280-316.
9. Плутарх. Александр // Квинт Курций Руф. История Александра Македонского /Пер. М.Е. Сергеенко. М., 1993. – С.374-428.
10. Пьянков, И.В. Александрия Крайняя в известиях античных авторов/И.В.Пьянков// Исследования по истории и культуре Ленинабада. – Душанбе, 1986. - С. 73-81.
11. Пьянков, И.В. Средняя Азия в античной географической традиции. Источниковедческий анализ/И.В. Пьянков.–М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997. – 343 с.
12. Страбон. География / Перевод, вводная статья и комментарии Георгия Андреевича Стратановского; Под общей редакцией С.Л. Утченко. – М.: Наука, 1964. - 944 с.
13. Тревер, К.В. Александр Македонский в Согде/К.В.Тревер // Вопросы истории. – 1947. - №5. - С.112-122.
14. Шифман, И.Ш. Александр Македонский/И.Ш.Шифман. – Л.: Наука, 1988. – 288 с.
15. Шофман, А.С. Восточная политика Александра Македонского/А.С.Шофман. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1976. – 524 с.

REFERENCES:

1. Arrian. Alexander's hike. - M., L.: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1962. - 394 p.
2. Gafurov B.G., Tsibukidis D.I. Alexander the Great and the East. – M.: Nauka, 1980. – 436 p.
3. Grigoriev V.V. About the Scythian people Saks. - St. Petersburg: Printing house of the Imperial Academy of Sciences, 1871. - 204 p.
4. Grigoriev V.V. Campaign of Alexander the Great in Western Turkestan // Journal of the Ministry of National Education. Part CCXVII. - St. Petersburg: Printing house of V.S. Valashin, 1881. P.24-207.
5. Droyzen I.G. History of Hellenism. History of Alexander the Great: Per. with him. - M.: Academic Project; Kirov: Constant, 2011. - 623 p.
6. History of the Tajik people. T.1. – M.: IVL, 1963. – 596 p.
7. Quintus Curtius Rufus. History of Alexander the Great. With the appendix of the writings of Diodorus, Justin, Plutarch about Alexander. Rep. ed. A.A. Vigin. - M.: Publishing House of Moscow State University, 1993. - 464 p.
8. Latyshev V.V. News of ancient writers, Greek and Latin about Scythia and the Caucasus. P.I-II // Bulletin of ancient history. - 1947. - #. 1. - P.280-316.
9. Plutarch. Alexander // Quintus Curtius Ruf. History of Alexander the Great / Per. M.E. Sergeenko. - M., 1993. - P.374-428.
10. Pyankov I.V. Alexandria Extreme in the news of ancient authors // Studies in the history and culture of Leninabad. - Dushanbe, 1986. - PP.73-81.
11. Pyankov I.V. Central Asia in the ancient geographical tradition. Source analysis. - M.: Publishing company "Eastern Literature" RAS, 1997. - 343 p.
12. Strabon. Geography / Translation, introductory article and comments by Georgy Andreevich Stratanovsky; Under the general editorship of S.L. Utchenko. - M.: Nauka, 1964. - 944 p.
13. Trever K.V. Alexander the Great in Sogd // Questions of History. - 1947. - No. 5. - PP.112-122.
14. Shifman I.Sh. Alexander the Great. - L.: Nauka, 1988. - 288 p.
15. Shofman A.S. Eastern policy of Alexander the Great.-Kazan:Kazan University Press, 1976. -524 p.